

**КЪРТ ВОНЕГЪТ
ОБРЪЩЕНИЕ КЪМ
НАЦИОНАЛНИЯ ИНСТИТУТ
ЗА ИЗКУСТВА И ЛИТЕРАТУРА,
1971 Г.**

Превод от английски: Владимир Германов, 2000

chitanka.info

За първи път бях тук миналата година. Впечатлението ми беше: „Боже мой! Колко дебели са стените!“ (Баща ми беше архитект. Дядо ми — също.)

* * *

Когато ме поканиха, за да направя това обръщение, ми обясниха, че няма нужда да бъда сериозен. Обидих се. Не бях искал позволение да се държа глупаво, а всъщност ми дадоха точно това.

Мога да съм не по-малко сериозен от когото и да било тук, с няколкото очевидни изключения. И ще го докажа. Ще говоря за щастието, така е, но наред с това ще говоря и за антропология, биохимия и нещастие.

Искам преди всичко да насоча вниманието ви към работата на доктор М. Сидни Марголес, ендокринолог от Лос Анджелис, който е в състояние да различи хомосексуален от хетеросексуален мъж чрез анализ на урината. Дори не е нужно да вижда тези хора. Какви други мистерии на живота крият химикалите? Всички, убеден съм в това. Биохимията е всичко. Догадките на артистите за състоянията на човека са боклук.

Щастието е химикал. Преди да го разбера, изследвах щастието с помощта на въпроси и отговори. (Ако можех да започна живота си отначало, щях да се науча как да изследвам урина.) И, когато баща ми стана старец, го попитах:

— Татко, кой беше най-щастливият ти ден досега?

— Една неделя — отговори той.

Скоро след като се оженил, каза ми, купил нов олдсмобил. Било преди Първата световна война. (Тогава олдсмобилът не е бил мокър сън за тенекеджиите, както е сега.) Било в Индианаполис, Индиана. Баща ми беше архитект, както вече казах. И художник. Една неделя, следобед, баща ми, младият архитект и художник, качил младата си жена на новия олдсмобил и двамата отишли на пистата, където се провеждат състезанията Спийдуей. За да влязат, баща ми разбил една порта. Вкарал олдсмобила на пистата, която била от плочи, и с майка ми обикаляли и обикаляли, и обикаляли.

Това е бил щастлив ден. Когато ми разказа за най-щастливия си ден, баща ми беше вдовец на самоубила се жена.

* * *

Освен това баща ми ми каза кой, според него, е бил и най-щастливият ден на *неговия* баща. Дядо ми по бащина линия вероятно е бил най-щастлив като момче в Индиана, когато седял с приятел на предпазната решетка на движещ се локомотив. Локомотивът пухтял от Индианаполис към Луизвил. Тогава все още имало пущинаци, а железопътните мостове били направени от дърво.

Когато се стъмнило, небето се изпълнило с фойерверки от комина на локомотива. Какво може да е по-хубаво от това? Нищо.

Баща ми и дядо ми бяха добри художници. Съжалявам, че няма как днес да са тук. Те заслужаваха вашата топла компания в тази хладна гробница.

(Те заслужаваха вашата хладна компания в тази топла гробница.)

Преди месец собственият ми син ме попита кой е бил най-щастливият ден от живота ми. Извика го надолу, в гроба ми. Тази реч е *пълна* с гробници. Синът ми ме смяташе за фактически мъртъв, защото пушех толкова много цигари всеки ден. (И е прав.)

Аз вдигнах очи от ямата и му казах това:

— Най-щастливият ден през живота ми досега беше през октомври 1945 година. Току-що бях уволнен от Армията на Съединените щати, която, в онези времена на Уолт Дисни, все още беше почитена институция. Току-що ме бяха приели във факултета по антропология в Чикагския университет.

Най-накрая! Щях да изучавам човека!

* * *

Започнах с физическа антропология. Учеа ме как да измервам обема на мозъка на човешко същество, умряло отдавна, изсъхнало отдавна. Пробивах дупка в черепа и го пълнех със зрънца белен ориз.

После изсипвах ориза в цилиндър със скала. Това ми се струваше отегчително.

Заех се с археология и научих нещо, което вече знаех — че човекът прави и чупи глинени съдове от незначителни времена. Отидох при моя факултетски консултант и признах, че науката не ме очарова, че копнея за поезия. Бях потиснат. Знаех, че жена ми и баща ми ще поискат да ме убият, ако се захванех с поезия.

Консултантът ми се усмихна.

— А какво ще кажеш да се заемеш с поезия, която *претендира* да е научна? — попита ме той.

— Възможно ли е такова нещо? — казах аз.

Той стисна ръката ми.

— Добре дошъл в царството на социалната или културна антропология.

Добави, че Рут Бенедикт и Маргарет Мийд вече са там — както и някои чувствителни господа.

Един от тези господа беше доктор Робърт Редфийлд, декан на факултета по антропология в Чикагския университет. Той се превърна в най-удовлетворителният учител в живота ми. Почти не ме забелязваше. Понякога ме гледаше, като че ли съм малко, космат животинче, хванато в кошче за боклук, в някой офис. (Откраднах този образ от Джордж Плимптън, между другото. Бог да го обича.)

* * *

Доктор Редфийлд сега е покойник. Може би някой физически антрополог в бъдеще ще напълни черепа му със зрънца ориз и после ще го изпразни пак, в цилиндър със скала. Докато беше жив, в главата си носеше една прекрасна мечта, която се наричаше „Родово общество“. Публикува тази своя мечта в „Американ Джърнъл във Сосиолоджи“, том 52, 1947 г., страници 293 до 308.

Той признава, че примитивните общества са объркващо различни. Въпреки това обаче, ни молеше да признаем, че всички те имат някои общи черти. Например: те са толкова малки, че всеки познава всеки друг много добре и че връзките между хората траят цял

живот. Членовете комуникират непосредствено един с друг и почти никак с който и да било друг.

Членовете комуникират само устно. Няма достъп до опита и мисълта на миналото, освен по памет. Старците са ценени заради спомените им. Почти няма промени. Това, което знае и в което вярва един човек, е същото, което знаят и в което вярват всички останали. Няма и кой знае какво разделение на труда. Това, което прави даден човек, е до голяма степен същото, което правят всички останали.

И така нататък. Доктор Редфийлд ни подканва да наречем всяко такова общество „Родово общество“. Аз често го правя. Сега ще ви дам пример от прозата на доктор Редфийлд и с това и възможност да вкусите носталгията му по едно общество, в каквото някога са живели всички човешки раси.

В едно родово общество, казва доктор Редфийлд, и сега вече цитирам:

... поведението е лично, а не безлично. „Личност“ може да се определи като този социален обект, който според мен реагира на ситуациите по начина, по който реагирам и аз, който притежава всички интереси и емоции, които смятам за свои. Личност, това съм аз, в друга форма. Качествата и стойностите му са му присъщи и неговата значимост за мен не се изчерпва с простата полза. „Нещо“, от друга страна, е социален обект, който не претендира за симпатиите ми, който реагира спрямо мен, както аз го възприемам, механично. Стойността му за мен съществува дотолкова, доколкото служи за целите ми. В родовото общество всички човешки същества, допуснати до обществото, се третират като личности. Човек не се отнася безлично (като с „нещо“) с който и да било друг участник в малкия свят на това общество.

И нещо повече (продължава доктор Редфийлд), в родовото общество доста други неща, освен човешките същества, се третират като личности. Поведението на индивида, което първоначално му е подсказано от вътрешния му житейски опит — желания, страхове, чувствителност, всевъзможните интереси — се проектира върху обектите, с които той иска да влезе в контакт. Поради това и природата се третира като личност. Природните стихии, особеностите на

пейзажа, животните, всичко от околната среда, което по външния си вид или поведението си напомня атрибутите на човека — на всичко това този индивид приписва качествата на човешката личност. (Тук преставам да цитирам.)

Казвам ви, че сме пълни с химикали, които ни карат да живеем в родови общества, или ако не го правим, да се чувстваме гадно през цялото време. Ние сме химически устроени така, че да живеем в родови общества, точно както рибите са устроени да живеят в чиста вода. А вече няма родови общества, в които да живеем.

Какъв късмет имате, че сте тук сега, защото мога да обясня *всичко*. Зигмунд Фройд признава, че не знае какво искат жените. Аз знам какво искат. Списание „Космополитън“ пише, че искат оргазми, което в най-добрия случай може да е само половинчат отговор. Ето какво искат жените в действителност: искат да живеят в родови общества, в които всички са добронамерени роднини и всяко действие или обект има някаква святост. Химикалите ги карат да искат това. Химикалите карат всички ни да искаме това.

Химикалите ни карат да излизаме от кожата си, когато ни третират като предмети, вместо като личности. Когато ни се случи нещо, което не би ни се случило в едно родово общество, химикалите ни карат да се чувстваме като риби на сухо. Химикалите настояват отново да се върнем във водата. Ако в наши дни ставаме все по-бесни и нелепи — е, така се държат и рибите на речния бряг.

Ако в наши дни ставаме все по-апатични — така се държат рибите на речния бряг, след като мине малко време. Нашите деца често приличат на апатични риби — с тази разлика, че рибите не могат да свирят на китара. И какво се опитват да правят много от нашите деца? Опитват се да създават родови общества, които те наричат „комуни“. Не успяват. Пропастта между поколенията е спор между тези, които вярват, че родовите общества са все още възможни, и тези, които знаят, че не са.

По-възрастните създават клубове и корпорации и други такива. Тези, които ги създават, се преструват, че се интересуват от този или онзи тесен аспект на живота. Членовете на „Лайънс К्लъб“, например, се преструват, че се интересуват от лечението и профилактиката на

болестите на очите. Истината е, че те са самотни неандерталци, които се подчиняват на Първия закон на живота, който е следният: „Човешките същества стават толкова по-удовлетворени, колкото повече се доближават до простичките, братски условия на родовото общество“.

В действителност, според мен, Американската академия за изкуства и литература и Националният институт за изкуства и литература не дават пет пари за изкуствата и литературата. Те също представляват предизвикани от химията опити за създаване на суеверен, дружелюбен клан, село или племе. На тях казвам: „Желая ви късмет, момчета и момичета“.

* * *

Има и други добри клубове. „Лоялният орден на лоса“ е отворен за всеки мъж, който е бял и е християнин. Лично аз се възхищавам от „Бащите ветерани на Америка“. За да станеш баща ветеран, трябва да имаш приятел или роднина, който е служил в американската армия по някое време през последните 195 години. Не е необходимо приятелят или роднината да са напуснали армията с почести, макар че това помага, както съм чувал.

Помага и да си глупав. Баща ми и дядо ми не бяха глупави, така че не станаха членове на „Лоса“ или нещо друго. Вместо това избраха самотата. Самотата може да е също толкова успокояваща, като хапчетата или братствата, тъй като в такъв случай наоколо няма други хора, които да напомнят на самотника колко малко прилича обществото му на родово общество. В най-щастливия си ден баща ми е бил единствено с майка ми. Онзи ден родителите ми са били една плът. В най-щастливия си ден дядо ми също е бил само с един приятел. Говорили са твърде малко, защото локомотивът е вдигал ужасен шум.

Що се отнася до моя най-щастлив ден: бях щастлив, защото вярвах, че Факултетът по антропология към Чикагския университет е малко семейство от единомишленици, към което ми бяха позволили да се присъединя. Не беше така.

* * *

Както вече казах, мога да обясня *всичко* чрез тази химическо-антропологична своя теория. Само двама души са по-малко озадачени от състоянието на човека от мен: Били Греъм и Махариши. Ако теорията ми е погрешна, това едва ли има значение, защото вече ми казаха, че няма нужда да произнасям сериозна реч.

Освен това, независимо дали съм прав или греша, ние сме обречени, както са обречени и произведенията ни. Един астроном ми даде дума, че е така. Нашето слънце в края на краищата ще изчерпи горивото си. Когато топлината престане да изригва от сърцето му, слънцето ни ще се свие върху самото себе си. Ще продължи да се свива, докато се превърне в топка, с диаметър, примерно, шейсет километра. Бихме могли да го поберем между тук и Бриджпорт.

Ще му се иска да се свива още повече, но атомните му частици няма да позволят. Една непреодолима сила ще се срещне с неподвижен обект, така да се каже. Ще последва страховита експлозия. Слънцето ни ще се превърне в свръхнова — блясък, за какъвто се смята, че е била Звездата на Витлеем. Честването на Деня на земята няма да предотврати това.

Някъде в този блясък ще са останките на един олдсмобил, модел 1912, предпазна решетка от локомотив и кламерчето от тази реч.

Благодаря ви.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.